

Soru: Uzun vâdeli borçlar zekâta engel olur mu?

Kısa Fetva

Hanefi mezhebinin muteber görüşüne göre borcun zekâta mâni olması hususunda uzun ya da kısa vadeli olması arasında bir fark yoktur. Zekât hesabı yapan kişi, uzun vadeli de olsa tüm borçlarını toplam malından düşer. Ayrıca zekâta mâni olan borçlar kullara yönelik borçlardır. Adak, kefaret, fitre gibi Allah hakkı olarak ödenmesi gereken borçlar veya hac ibadeti için biriktirilen mal, zekâtın farz oluşunu engellemez. Şafii mezhebine göre ise borç herhangi bir şekilde zekâta mâni değildir.

Detaylı Fetva

Hanefi mezhebinin muteber metin kitaplarında zekâta mâni olan borç mutlak olarak zikredilmiş, kısa veya uzun vadeli borç arasında bir ayrıma gidilmemiştir. Bu sebeple fukahanın çoğunluğu vade müddetine bakmaksızın zekâta mâni olma noktasında tüm borçların aynı olduğunu ifade etmiştir. Ebu'l-Leys es-Semerkandî¹, Kadı Han², Radiyyüddin es-Serahsi³, Kâsânî⁴, el-İtkânî⁵, İbn Nüceym⁶, Zeylaî⁷, Şeyhizade⁸, Aliyyü'l-Kâri⁹ uzun ve kısa vadeli borçlar arasında fark olmadığını beyan eden alimlerden bazılarıdır. el-Fetavâ'l-Hindiyye'de de uzun ve kısa vadeli borçlar arasında ayırım yapılmamakla birlikte mehir borcu hususunda Hanefi mezhebinde tercih edilen görüşe göre müeccel mehrin zekâta mâni olduğu söylenmektedir.¹⁰ Bu görüşe göre on ya da on beş yıl gibi uzun bir sürede ödenmesi planlanan bir borcu olan kişi, zekât hesabını yaparken sahip olduğu maldan borç olarak ödeyeceği miktarın tamamını çıkarıp geri kalandan zekât verir. Bununla birlikte bazı Hanefi kitaplarında İmam Ebu Hanife'den, bir seneden daha fazla vadeli olan borçların zekâta mâni olmadığına dair bir görüş nakledilmektedir. Hanefi fukahasından Kuhistani sahih olan görüşün bu olduğunu

¹ Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî, *Fetâva'n-nevâzil* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004), 136.

² Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhân* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2010), 1/157.

³ Ebü Abdillâh Radiyyüddîn Burhânü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed es-Serahsî, *el-Muḥîṭ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2021), 1/515.

⁴ Alâüddîn Ebü Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi 'ş-şerâi'* (Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1327), 2/6.

⁵ Kivâmüddîn Emîr Kâtib b. Emîr Ömer b. Emîr Gâzî el-Fârâbî el-İtkânî, *Gâyetü'l-beyân ve nâdiretü'l-akrân* (Beyrut: Dâru'd-Diyâ, 2023), 2/628.

⁶ Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısri İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik* (Dâru'l-Kitabi'l-İslami, ts.), 2/219.

⁷ Ebü Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Ali b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfi el-Bârî ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik* (Kahire: Dâru'l-Kitabi'l-İslamiyye, 1413), 1/254.

⁸ Abdurrahman b. Şeyhi Muhammed b. Süleyman el-Geliboli Şeyhzade Damad Efendi, *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur* (Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabi, 1317), 1/193.

⁹ Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kâri el-Herevî, *Fethu bâbi'l-'inâye* (Beyrut: Dâru'l-Erkam, 1997), 1/478.

¹⁰ Heyet, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 1/234.

söylemekte¹¹, İbn Âbidin¹² ve Tahtâvî¹³ ise Kuhistani'nin ifadesini eleştirmeden zikretmektedir. İmam Serahsi de Hanefî fakihlerinden bazılarının vadeli borçların zekâta mâni olmadığını beyan ettiğini nakletmektedir.¹⁴ Yine Hanefî fakihlerinden Sadru's-Şehid, bu konuda Ebu Hanife'den bir rivayet olmadığını, vadeli borçların zekâta mâni olup olmaması noktasında iki görüşün de muhtemel olduğunu zikretmiş¹⁵; Kâki¹⁶, İbnü'l-Hümam¹⁷, İbn Âbidin¹⁸ ve Tahtavi¹⁹ de bunu eleştirmeden nakletmektedir.²⁰

Şafii mezhebinde tercih edilen görüşe göre hem Allah için hem kullar için olan borçlar vadeli ya da vadesiz olması fark etmeksizin zekâta mâni değildir. Zira bu husustaki naslar mutlak olarak geldiğinden kişi borçlu da olsa elindeki mal üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduğundan borçları zekâta engel olmaz.²¹

Hanefî mezhebinde çok sayıda fakih zekâta engel teşkil etmesi noktasında borcun kısa veya uzun vadeli olması arasında bir fark olmadığını açıkça ifade etmiştir. Diğer görüş ise İmam Ebu Hanife'den bir rivayet olarak nakledilmiş ve çoğunluk tarafından tercih edilmemiştir. Buna göre mezhebin asıl görüşü uzun ve kısa vadeli borçlar arasında bir fark olmamasıdır. Ancak uzun vadeli büyük miktarda borçları olduğundan dolayı zekât kendisine farz olmayan birisinin hesaplama yaparken fakirlerin menfaatini esas alarak diğer görüşte olduğu gibi sadece bir yıllık borcunu toplam malından çıkararak zekât vermesinde bir beis yoktur.

¹¹ Şemsüddîn Muhammed b. Hüsâmiddîn el-Horasânî el-Kuhistânî, Fahreddin b. İbrahim Efendi, *Câmi 'u'r-rumûz ve haşiyetühü gavvâsü'l-bahreyn* (Kazan: Mektebetü'l-İslamiyye, 1981), 2/6.

¹² Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr* (Lahor: Mektebetü Raşidiye, ts.), 5/428.

¹³ Ahmed b. Muhammed b. İsmâil ed-Dükâtî et-Tahtâvî, *Hâşiye 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2017), 3/157.

¹⁴ Emâli sahibi Siracuddin el-Ûşî, el-Fetâva's-Sirâciyye isimli eserinde Serahsi'den söz konusu nakli yapmaktadır. Ancak ilgili naklin Radiyyüddin es-Serahsî ve Mebsut sahibi İmam Serahsi'den hangisine ait olduğunu tespit edememekle birlikte bu iki alimin eserlerinde de ilgili nakli bulamadık.

Ebû Muhammed (Ebü'l-Hasen) Sirâcüddîn Alî b. Osmân b. Muhammed b. Süleymân et-Teymî eş-Şehîdî el-Fergânî el-Ûşî, *el-Fetâva's-Sirâciyye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011), 142-143.

¹⁵ Celâleddin b. Şemseddin el-Kurlânî, *el-Kifâye fi şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2019), 2/7.

¹⁶ Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Hucendî el-Kâkî el-Buhârî Kıvâmüddin el-Kâkî, *Mi'râcü'd-dirâye* (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih), vr. 188.

¹⁷ Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr li'l-'âcizi'l-fakîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1970), 2/163.

¹⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr*, 5/428.

¹⁹ et-Tahtâvî, *Hâşiye 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 3/157.

²⁰ Ebu Hanife'den vadeli borçların zekâta mâni olmayacağı naklini yapan alimler bu vadenin müddetini zikretmese de Kâki bunun bir yıl olduğunu açıkça söylemektedir. bkz. Kıvâmüddin el-Kâkî, *Mi'râcü'd-dirâye* (Fatih), vr. 188.

²¹ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc ve havaşi's-Şirvânî ve'l-Abbadi* (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübra, 1983), 3/337.